

Berachot Sources 35

הגהות מיימוניות הלכות חמץ ומצה סדר מהר"ם זצ"ל

[ז] ובוצע שנייה למשמרת נתונה וכו'. וכן פי' ראבי"ה ואין כאן משום מעבירים על המצות דאדרבה עיקר מצוה היא על הראשונה עליה נעשה ברכת המוציא וראוי שתעשה על הראשונה מהאי טעמא שאין זה מצוה כ"כ שבוצע רקיק אחד לשנים ודלא כס"ה ורוקח ויתר סדרים לבצוע הראשונה ולברך המוציא על השנייה. מה שנהגו רבותינו לברך על שתיהן יחד הפרוסה משום לחם עוני כבעמוד והשלימה משום דחביב עדיף וגם לחם משנה צריך בכל ימים טובים וכתב בה"ג היכא דמיקלע פסחא בליליא דשבתא בוצע על תרתיה ופרוסה וכן כתב בעל הרוקח שיש לעשות אפילו כשחל להיות בחול ויקח בסודר שתי השלמות בידו והפרוסה ויגביהם ויברך המוציא ויבצע העליונה כסדר כל שבת ויו"ט ואח"כ יברך על אכילת מצה ויבצע מן הפרוסה ונמצא שיוצא כל ידי חובתו ע"כ. וכן נראה לראבי"ה ואין חילוק בין יום טוב לשבת דבתרווייהו לחם משנה בעינן. עוד כתב ראבי"ה שר"ח וכן שאר גאונים וכן ראב"ן כתב שיש לברך המוציא על הפרוסה ועל אכילת מצה על השלימה וכן כתבו התוס' כדמוכח פ' כיצד מברכין דהא דקאמר הכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך השלימה ובוצע מה דרכו של עני בפרוסה כו' קאי על ברכת המוציא וצריך לחם משנה ופרוסה באמצע. אכן רב עמרם כתב בשם רב משה ריש מתיבתא להפך וכן כתב רב יוסף ט"ע וכן נהג רבינו יואל הלוי וכן עמא דבר ובס"ה כתב והוא לשון מ"ו רבינו יהודה בפסח רגיל רבי להניח פרוסה תחת השלימה ובוצע משתיהן יחד ומברך המוציא תחילה קודם שיבצע ואחר כך על אכילת מצה ובוצע משתיהן יחד ואין בזה משום מצות חבילות וכו' מידי דהוה אכוס של קדוש והבדלה וכו' וכן מי שאין לו ירקות מברך אחסא ב"פ האדמה ועל אכילת מרור ופעמים שאין רוצה לשנות המנהג ומברך על השלימה המוציא ואין מפרידו לגמרי וחוזר ומברך על הפרוסה על אכילת מצה ובוצע משתיהן. וה"ר מנחם מיונ"י היה מברך על אכילת מצה על הפרוסה ועל השלימה לא היה נוגע שאינה אלא לחם משנה. אחר כוס שני אינו מברך רק על הגפן כבהגה"ה לעיל וזהו שיסד ולבסוף אינה:

רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף לט עמוד ב

גמ'. וז"ל אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב עכ"ל. והנה לשיטת התוס' (פסחים דף קטז. ד"ה מה) נוהגים לברך על ג' מצות בליל הסדר, דבעי ב' שלמות משום לחם משנה ככל יום טוב, ופרוסה משום לחם עוני - דדרכו של עני בפרוסה. אמנם הרמב"ם חולק על זה (פ"ח מהל' חמץ ומצה ה"ו) וז"ל ולוקח שני רקיקין וחולק אחד מהן ומניח פרוסה לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ ומפני מה אינו מברך על ב' ככרות כשאר ימים טובים, משום שנאמר לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה עכ"ל. ומפורש דסובר הרמב"ם דלוקחים בליל הסדר רק שתי מצות, ואפילו הכי פורס אחת מהם משום הדין דבעינן לחם עוני בפרוסה. וכבר קדמו הרי"ף (כה: בדפי הרי"ף). ובטעם הדבר דלוקח פרוסה ללחם משנה אף דבלחם משנה בעינן שיהיו שלמים, ביאר הרמב"ם דדין זה דלחם עוני בליל הסדר מפקיע את דין שלמות דבעינן ללחם משנה שבכל יום טוב, ובליל הסדר אינו מברך על שתי שלמות ללחם משנה, מכיון דמצה דינה בפרוסה משום לחם עוני.

אולם עדיין צ"ע, דאי ליכא דין לחם משנה בליל פסח מאי טעמא צריך לברך דוקא על פרוסה בתוך שלמה, ואמאי אינו מברך על שתי פרוסות. ועיין בשו"ת משיב דבר להנצי"ב (ח"א סי' כ"א) שחידש דבליל פסח חל דין לחם משנה אלא דקיום דין לחם משנה הוא דסגי בחד שלמה ופרוסה. ויש לדייק מלשון הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ט) דלא בעינן שלמות ללחם משנה שכתב "וצריך לבצוע על שתי ככרות", ומשמע דאף בפרוסות חשיב לחם משנה. אמנם ממש"כ בהלכות חמץ ומצה דדין לחם עוני מפקיע דין לחם משנה משמע דלא ס"ל כדנקט הנצי"ב, דלשיטת הנצי"ב שפיר מקיים לחם משנה בליל הסדר בפרוסה, והרמב"ם כתב דליכא דין לחם משנה.

והנראה בזה, דבאמת הדין של שלם בליל פסח אינו חל כלל מדינא דלחם משנה, אלא חל מהדין דצריך לכתחילה לבצוע בברכת המוציא על השלם, דבהלכות בציעת הפת בעינן פת שלמה וכמבואר בסוגיין (דף לט ב). דיעויין בתוס' (שם ד"ה מברך) שפירשו דנחלקו האמוראים אם יש לפניו בסעודת חול פתיתים גדולים ושלמים קטנים אם צריך לברך על השלימים או דיכול לברך גם על הפתיתים. רב הונא סובר דמברך על איזה מהן שירצה ור' יוחנן סובר דמברך על השלמה, אבל אם הפתיתים והשלמים שניהם קטנים או דשניהם גדולים גם רב הונא מודה דמברך על השלמים, דבעיקר הדין גם רב הונא מודה דיש דין דצריך לברך לכתחילה על השלם, ולא נחלקו אלא אם יש פתיתים שהם יותר גדולים מהשלמים, אם יכול לברך גם על הפתיתים. ומבואר מזה דיש דין לכתחילה דצריך לברך על פת שלמה אף בימות החול, וכן פסק הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"ז ה"ד) דגם בחול מצוה מן המובחר לבצוע על ככר שלמה (עיין שם בכסף משנה דגם הרמב"ם ביאר את דברי הגמרא כמו התוס', ופסק הרמב"ם כר' יוחנן).

ולפי זה נראה דלשיטת הרמב"ם מה שמברך בליל הסדר על שלמה ופרוסה אין בשלמה חלות דין לחם משנה כלל, אלא דצריך לקחת שלמה לברכת המוציא כמו בימות החול, דמצוה מן המובחר לברך על שלמה, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' ברכות ה"ד), דהדין דבעינן בליל הסדר פרוסה ללחם עוני אינו מפקיע דין זה, דדין דרכו של עני בפרוסה מפקיע רק דין שלמות של לחם משנה שהוא מדיני סעודת יום טוב ותלוי בקדושת היום, דליל פסח גרע משאר ימים טובים דבעינן בו לחם עוני, אבל דין שלם דבעינן לסעודת חול אין דין לחם עוני מפקיעו. דלדין לחם עוני בעינן רק פרוסה אחת ופרוסה אחת הא יש לו, ולסעודת חול דעלמא בעינן רק שלם אחד, ויכול לקיים את שתיהן, בשלמה ופרוסה. ולכן כתב הרמב"ם דלוקח שלמה מדין דלכתחילה בעינן שלמה לברכת המוציא, וגם לוקח פרוסה מדין לחם עוני דדרכו של עני בפרוסה.

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף לט עמוד ב

רבי זירא בצע אכוליה שירותיה, פי' רש"י ז"ל פרוסה גדולה שיהא די לו לכולה סעודה, ואינו מחוור בעיני חדא דלא הוה ליה למימר אכולה שירותא אלא בצע כולה שירותא, ועוד דא"כ היכי פריך מחזי כרעבתנותא אדרבה היינו עין יפה דעלה אמרו בעה"ב בוצע, ועוד דבר הלמד מענינו הוא דאמר ר' חייא צריך לבצוע על שתי ככרות אלא ודאי הכי פירושו בצע על כל הככרות המונחות לפניו לאכול והא מחזי כרעבתנותא והיינו נמי דאמר רב אשי בתר הכין כי הוינן בי רב כהנא הוה שקיל תרתיה ובצע חדא, וכן פי' ר"ה גאון ז"ל וז"ל אי מברך איניש בשבתא אתרתיה ובצע חדא כרב כהנא שפיר דמי ואי בצע להו לתרויהו אפי' לכולה שירותיה כר' זירא שפיר דמי.

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף לט עמוד ב

חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת. פירוש ולבצוע משתיהן. מאי טעמא לחם משנה כתיב: ר' זירא בצע אכולה שירותיה. פירש רש"י ז"ל פרוסה גדולה שיהא די לו לכל הסעודה. והנכון שהיה בוצע על הככרות כולן שהיה בדעתו לאכול באותו סעודה דכיון דבעינן לחם משנה היה מרבה בהן לכבוד שבת. והא מיחזי כרעבתנותא. פירוש כשיבצע על ככרות הרבה: אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דהוה שקיל תרתיה ובצוע חדא אמר לקטו כתיב. פירוש כי כתיב לחם משנה בלקיטה אבל בבציעה לא כתיב וכיון ששתיהן תחת ידיו דומיא דלקיטה סגי ליה לבצוע באחת: ריפתא דערובא. פירוש שערבו בו אתמול עירובי חצרות דליומא אחרינא הוה מותר לאכול:

רמב"ם הלכות ברכות פרק ז הלכה ג - ד

הלכה ג

אין הבצוע רשאי לבצוע א עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד אלא אם כן נתכוונו לאכול פת חריבה, ואינו בוצע לא פרוסה קטנה מפני שהוא נראה כצר עין ולא פרוסה גדולה יותר מכביצה מפני שנראה כרעבתן, ב ובשבת יש לו לבצוע פרוסה גדולה, ואינו בוצע אלא ממקום ג שנתבשל יפה יפה.

הלכה ד

מצוה מן המובחר לבצוע ככר שלימה, ד אם היתה שם שלימה של שעורים ופרוסה של חטים מניח שלימה בתוך פרוסה ובצוע משתיהן כדי שיבצע מחטים ומשלימה, בשבתות ובימים טובים חייב לבצוע על שתי ככרות נוטל שתיהן בידו ה ובצוע אחת מהן.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעד סעיף א

(א) בוצע (א) על (א) [א] (א) שתי (א) [א] ככרות [ב] (א) (שלימות), [ב] שאוחז שתיהן (ג) בידו <א> (ד) ובצוע (ב) א ב' ג (ה) התחתונה. הגה: ודוקא בלילי שבת (ד"ע), אבל ביום השבת <א> או בלילי יום טוב בוצע על העליונה (כל בו והגהות מיימוני פ"ח מהלכות חמץ ומצה), והטעם הוא על דרך הקבלה.

משנה ברורה סימן רעד ס"ק ד

(ד) ובצוע וכו' - שהרי לא נאמר לחם משנה אלא בלקיטה. ורש"ל ושל"ה נהגו לחתוך שניהם כפירוש הרשב"א וכן הסכים הגר"א ואם מקפיד על ההוצאה עושה ג' חלות גדולות וג' קטנות ובכל סעודה בוצע אחת גדולה ואחת קטנה והעולם נוהגין כהשו"ע. כתב הפמ"ג אם אין לו בשבת פת ישראל כ"א פת א"י מותר לאכול ממנו ועי"ש עוד: